

ANTTI SALMINEN

”Kuin katsoisi hidastettua junaonnettomuutta”

Aki Järvisen haastattelu

Aki Järvinen on kirjoittanut vuodesta 2008 energiaa ja taloutta käsittelevää *Samassa veneessä* -blogia. Palattuaan Japanista 2007 hän on omistautunut energian ja talouden toisinajatteluun. Järvisen blogimerkinnöistä piirtyy lähitulevaisuus, jota määrittävät öljyn kriittinen ehtyminen ja alkanut SuperLama.

Mikä sysäsi sinut ajattelemaan näitä asioita?

Aloitin opiskelut Kuopion yliopistossa 1990. Väitelin bioteknologiasta 2005. Tutkimus vei ajatukset pois monesta muusta asiasta. Väitöksen jälkeen lähdin kahdeksi vuodeksi Japaniin. Reissulta aioin tuoda moottori-pyörän.

Japani on kummallinen maa, se on omavarainen oikeastaan vain riisissä. Kaikki fossiilinen energia on tuontitavaraa – kuten Suomessa. Kun katselin japanilaista elämänmenoa Suur-Tokion 30 miljoonan ihmisen keskellä, heräsin ajattelemaan energiaa aivan toisin. Pärrän ostaminen jäi.

Keskeinen sykäys ajatteluni muuttumiselle oli eksyminen *The Oil Drum* -sivustolle alkuvuonna 2006. Muuttaman päivän lueskelin sivuja miettien, että jos osakin näistä jutuista on totta... Se oli kuin isku kakkosnelosella niskaan. Omalla alallani tulee valtavasti muovinöyhtää laboratoriossa yhtä tutkijaa kohti vuodessa, joten tutki-muskin joutui varsin uuteen valoon.

Nyt olen työttömänä – se on sekä hyvä että huono juttu. Jos olisin edelleen ”tutkijan kuplassa”, niin varmaan en ehtisi paljoakaan ajatella muuta maailmaa.

Näkemyksesi maailmantalouden elpymisestä ovat lähes vastakkaisia eri tutkimuslaitosten antamien virallisten ennusteiden kanssa. Alkaako talouskasvu ensi vuonna niin kuin meille väitetään?

Kevään ja kesän 2009 ”kasvu” oli täysin keinotekoinen. Nousu on tapahtunut vain ja ainoastaan valtioiden takauksilla ja tukitoimilla sekä siinä uskossa, että

alamäen jälkeen tulee ylämäki. Nyt meno on kuin heikoilla jäillä sipsuttelua. Pienestäkin rasahduksesta iskee paniikki. Seuraava Lehman Brothersin kaltainen romahdus iskee tuulilasiin takuuvarmasti, ja satakertaisella voimalla.

Kaiken lisäksi talouskriisi peittää näkyvistä fyysisen maailman tekijöitä. Selkokielellä: talouskriisi kätkee näkyvistä perustavamman energiakriisin.

Mitä se tarkoittaa?

Teollisuusmaille on ollut viimeisen 50 vuoden aikana tarjolla käsittämättömän paljon lähes ilmaista energiaa. Tilanne näkyy kaikessa – ihmiskunnan historiaan nähden uimme luksuksessa. Tekniikkaan luottavien kannattaa huomata, että viimeisen puolen vuosisadan aikana on ollut melko vähän todellisia tieteellisiä läpimurtoja. Ydinenergia, tietokoneet, antibiootit, laser, ne ovat kaikki vanhoja keksintöjä. Länsimaisen yhteiskunnan ”kehitys” onkin ratsastanut kasvavan energiantuotannon harteilla. Energian huipputuotannon ohittamisen seuraukset lievästi sanoen pelottavat.

Ihmisen laiskuudesta johtuen helposti hyödynnettävät energiavarastot, jotka ovat lähellä maanpintaa ja asutusta, on kutakuinkin löydetty ja ennen kaikkea loppumassa. 30-luvulla tilanne oli aivan toinen. Silloin oli löytämättä paljon öljykenttiä muun muassa Saudi-Arabiasta: niillä saattoi ”iskeä pillin maahan” öljyn keräämiseksi.

Tänään suuretkaan sijoitukset uustuotantoon eivät tuo nopeaa helpotusta. Toisin kuin voodooekonomistit olettavat, raha ei kasvata raaka-aineiden määrää. Uusien fossiilisten energialäytöjen kohdalla EROEI [energian tuotto sijoitetusta energiasta] laskee koko ajan. Nyt pitää kaivaa syvemmälle, käyttää pienempiä ja heikompilettuisia esiintymiä, porata merien pohjaan tai mennä napalueille. Jos energiaa kuluu enemmän energialähteen tuottamiseen eli esimerkiksi kuljetuksiin ja tuotantolaitoksiin kuin mitä käteen jää, niin eihän siinä ole mieltä.

Laskuissa pitää olla rehellinen – esimerkiksi USA:n maisietanolin EROEI on hädin tuskin positiivinen. Energiapuolen ongelmiin tuskin reagoidaan, sillä SuperLama aiheuttaa useamman vuoden näennäisen fossiilisten energioiden ylitarjonnan.

Kirjoitat paljon öljystä. Miksi juuri öljyllä on niin paljon merkitystä?

Öljy on energiatiheintä ainetta uraania lukuun ottamatta. Siihen on tiivistynyt miljoonien vuosien aurin-gonvalo. Siitä arviolta puolet on poltettu parissa sadassa vuodessa. Jäljellä ovat vain syrjäiset, pienet ja kalliisti tuotettavat esiintymät sekä nopeasti tuotannoltaan laskevat aikaisemmat löydöt.

Maailman 500 suurinta öljykenttää tuottaa kaksi kolmannesta maailman öljystä. Niistä suurin osa on jo ohittanut tuotantomaksiminsa – muun muassa Pohjanmeren tuotanto on laskenut kolmanneksella vuoden 2000 jälkeen. Toisin sanoen maailmanlaajuinen tuotantohuippu, niin kutsuttu *peak oil*, on ohitettu tai sitä ollaan juuri ohittamassa.

Öljyhän ei koskaan lopu. Sitä vastoin reaalihinnaltaan halpa öljy jää historian kirjoihin huipputuotannon myötä. SuperLamassa bensan puolen euron litrahinta ei 500 euron kuukausituloilla naurata.

Öljypulan pääseurauksia on ruoan tuotannon vaikeutuminen. Nykymaatalous kun on suoraan tai välillisesti hyvin riippuvainen öljystä ja maakaasusta.

Energiatalouden lisäksi blogisi toinen kritiikin kohde on rahapolitiikka. Mitä siitä pitäisi ymmärtää?

Pääomalla on tapana siirtyä maasta toiseen nopeasti – nykyään silmänräpäyksessä. Nyt kuitenkin kriisi on kaikkialla yhtä aikaa, eikä pääomalla ole pian paikkaa, minne siirtyä. Kun kupla romahtaa, jää vain älytön läjä velkaa. Lisävelkaa ei Suomessakaan virallisista lähteistä kyseenalaisteta lainkaan. Oppositionkin lääke olisi vain ottaa vielä enemmän lainaa.

Tällä hetkellä ”raha” on 98-prosenttisesti yksityisten pankkien myöntämiä luottoja eli pelkkiä bittejä tietokoneilla. Jotta luotot voitaisiin maksaa korkojen kanssa, olisi talouden kasvettava eli uusia lainaajia pitäisi löytyä loputtomiin. SuperLaman jyrätessä asunnot, osakkeet ja muut arvopaperit menettävät väistämättä leijonanosan nykyisistä nimellisarvoistaan työttömyyden, vararikkojen ja alaskirjausten myötä. Virtuaalirahaa häviää rutkasti kierrosta.

Noiden tavallisille ihmisille helpohkosti ymmärrettävien sijoituskohteiden lisäksi on olemassa yli kymmenkertaisesti maailman bruttokansantuotetta vastaava määrä erilaisia asuntolaina-, luottokortti- ja muita derivatiiveja, joiden arvo on vivutettu kaakkoon. Niistä oli *niin & näin* kesänumerossa [2/09] pitkä tarina, joten niistä ei tässä enempää. Paitsi että niidenkin oletuksena on katteeton kasvu.

Alkuaskeleita tulevasta on nähty viimeisen vuoden aikana. Tilanteen nopeaa kehittymistä kuvaa se, miten vuosi sitten kesällä sadan miljardin dollarin piti pelastaa jenkkipankit. Nyt ollaan jo satakertaisessa summassa. Ongelman ankeus paljastuu, kun ymmärtää, että pelas-

tustoimiin ei ole annettu rahaa, vaan vain lupauksia takuista – ja lisää velkaa. Se pitäisi maksaa takaisin, mutta ”kutistuvassa” talousmaailmassa tuo on toivotonta, sillä uusia lainaajia pitäisi löytyä koko ajan. Maailmankaupan romahtaessa vientivetoisten maiden tulevaisuus nykyoletuksilla on vähintäänkin surkea.

Mitä velalle pitäisi tehdä?

Tärkeintä olisi paljastaa velan määrä, kuka velkaa tekee ja kuka on velkaa kenelle. Kaikki derivatiivit eli niin sanotut myrkkypaperit pitäisi tuoda välittömästi päivänvaloon pankkien holveista. Se tosin tarkoittaisi, että kolme neljästä maailman pankista kaatuisi välittömästi – ja niiden mukana valtaosa esimerkiksi eläkerahastoista. Nythän taseissa olevien paprujen tuotto-odotukset ja reaali maailma erkanevat toisistaan koko ajan.

Talouden todellinen tervehtyminen ei voi kuitenkaan alkaa ennen avoimuutta. Vasta kun pankkisysteemi olisi ”nollattu”, voitaisiin myös energiaan alkaa suhtautua järkevästi. Energian ehtymisen ongelma ei poistuisi, mutta energeettistä alamäkeä voitaisiin vielä lieventää huomattavasti. Tällä menolla resurssisodat ovat kovaa vauhtia nousemassa estradille.

Systeeminen romahdus on ilmeisen mahdollinen. Mitä arvelet?

Kysymys saattaa olla kuukausista. Romahduksen intensiteetti on joka tapauksessa valtava. Voisin lähes lyödä pääni pantiksi, että vuoden sisällä maailma on kovin toisenlainen kuin nyt [5.9.2009]. Viiden vuoden kuluttua nykymenoa saatetaan itse asiassa muistella niinä vanhoina hyvinä aikoina.

Jos saisit muuttaa kolme asiaa, mitkä ne olisivat?

Ensinnäkin pankit pitäisi puhdistaa huonoista papereista, seuraa mitä seuraa. Toisekseen rahan synnyttäminen lainaamalla pitäisi kieltää yksityispankeilta. Paperirahan painaminenhan on häviävän pieni osa ”rahan” kokonaismäärästä. Inflaatiosta eli kierrossa olevan rahamäärän kasvusta vastaavat yksityiset pankit pitäisi lakkauttaa käytännössä siis kaikki. Kolmanneksi kehitysmaiden velat pitäisi antaa anteeksi, ja IMF sekä Maailmanpankki pistää maan tasalle. Kehitysmaiden pakko-lainottaminenhan tarkoittaa niiden uskolonialisointia ja velkaorjuutta.

Energiapuolen realistinen käsittely seuraisi näiden uudistusten mukana. Mutta niin kauan kuin rahan käsitteemme ei muutu, mikään muukaan ei voi perimmältään muuttua. Finanssikriisi on kuin katsoisi hidastettua junan onnettomuutta. Kun keula on ajanut rotkoon, perä tulee vielä pitkän aikaa perässä.

Koko kuvio taitaa tiivistyä rahan käsitteeseen. Aikoinaan vain se, mitä pystyi kantamaan oli omaa. Luulen, että siihen osin palataan, koska pankkien kupsahtelu tuskin jää Yhdysvaltojen asiaksi. Pankkitilien numerot haihtuvat helposti bittitaivaaseen. Se jos mikä pysäyttää nyky-yhteiskunnat.

(*Samassa veneessä* -blogi:
<http://www.samassaveneessa.info/>)